

Cartes impertinents

Es presenta a Barcelona *Resposta a Cartes Impertinents. Divertiment autocrític de realitats femenines*, de Marta Momblant. [p. 4]

Desideri a Barcelona

Túrnez & Sesé porten els poemes musicats del poeta de Pena-roja al festival Barnasants, amb gran èxit de públic. [p. 7]

TEMPS DE FRANJA

Revista de les Comarques
Catalanoparlants d'Aragó

Llengua i empatia

Se celebra a Fraga la Jornada de dignificació lingüística amb un debat, un taller i una conferència a càrrec de Laura Borràs, directora de la ILC. [p. 8]

Màgia a Tamarit

La quinzena Trobada de mags 'Flores Gili' convoca mags de tot el món en un ambient casolà i cosmopolita, i assoleix un reconeixement rotund. [p. 14]

ENCARNITA I RENATO SIMONI:

El somni de les col·lectivitats

[p.10]

Sumari

- 2 Cartes dels lectors
- 3 Editorial
- 4 Matarranya
- 7 Baix Cinca
- 10 Entrevista
- 12 Llitera
- 13 Cultura
- 14 Llitera
- 15 Tema del mes
- 16 Aragó
- 17 Galeria de personatges
- 18 PP.CC.

Imatge coberta: Bernardo *del Blau* (esquerra) amb un altre milicià de Queretes, de permís a Barcelona. Arxiu familiar

TEMPS DE FRANJA 121

Edita:

C. Major 4, 44610 Calaceit. T. 978 85 15 21
 • Associació Cultural del Matarranya
 • Consells Locals de la Franja
 • Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
 • Centre d'Estudis Ribagorçans (CERib)

Coordinació: Carles Terès i Isabel Calaf
 info@teresantolin.com

Gestió i administració: Cèlia Badet

Cap de redacció i maquetació gràfica:
 Isabel Calaf • tempsdefranja@gmail.com

Consell de redacció:

El Matarranya: Josep M. Baró, José Miguel Gràcia, M. D. Gimeno, Carles Sancho.
 El Baix Cinca: Pep Labat, Rosa Arqué, Carme Messeguer i Hugo Sorolla.
 La Llitera i la Ribagorça: Carles Barrull, Josep Espuga, Glòria Francino i Josefina Motis.
 Aragó: Màrio Sasot.
 PP.CC.: Hugo Sorolla.

Fotografia:

Marina Barrafon, Sigrid Schmidt Von der Twer.

Opinió: Esteve Betrià, Quim Gibert, Merxe Llop, Vicent de Melchor, Juli Micolau, Joaquim Montclús, Ramon Mur, Francesc Ricart, M. Teresa Serrano, Ramon Sistac, Natxo Sorolla, Carles Terès i Joaquim Torrent.

Subscripcions i publicitat: 978 85 15 21

Producció: Terès & Antolín s.c.
 info@teresantolin.com

Disseny: Carles Terès Bellés

Dipòsit legal: TE-88/2000

ISSN: 1695-7709

En venda a:

Albelda: Estanc Conchita. **Calaceit:** Papereria Abàs. **El Torricó:** Llibreria Pilarín. **Fraga:** Llibreria Badia i Kiosko Casanova. **Girona:** Llibreria Les Voltes. **Lleida:** Llibreria de la Generalitat. **Mequinsena:** Papereria González. **Reus:** Llibreria Gaudí. **Saldí:** Llibreria Panadés i Llibreria Sorolla. **Saragossa:** Papeleria Germinal. C. Sepulcro, 21. **Tamarit:** Estanc Patriito. **Tortosa:** Llibreria El Temple. **Vall-de-roures:** Llibreria Serret.

Cartes dels lectors

Desideri Lombarte

El vaig conèixer una tarda de primavera al castell de Vall-de-roures. Hi havia un acte cultural, un recital de poesies. Naturalment, ere d'ell. No recordo l'any. Vaig sentir una gran curiositat per a conèixe'l. Ell era davant meu. Jo estava sentada a l'última fila. Quan es va acabar l'acte, em vaig quedar esperant que ixquere la gent, i em vaig dir: "Quan eixirà, lo mire, però no digues res". No va ser així. Al passar pel meu costat vaig veure tot un senyor, tenia classe, la seua mirada ere d'una persona molt intel·ligent i bona. Me li vaig posar davant i jo em vaig fer la presentació:

–Sóc Aurèlia Lombarte.

–Ah!, Allavors és cosina meua.

–No, no, sóc de Mont-roig i ningú no m'ha dit que tinga parent a Pena-roja. Sol li vull dir que admiro la seua poesia, que he llegit *Romanços de racó de foc* i que m'ha impactat.

–Miro, encara que sol l'haixque llegit vosté, ja em sento més que pagat. Aurèlia, quin any va nàixer?

–Jo el 33.

–Ah!, pos jo el 37. Si vols mos tractem de tu.

–Vale, bé jo vull dir-te, Dessidèrio, que jo també me les dono d'escriure poesia, ho faig en castellà.

–"Caram... estos Lombarte". Mira, te donaré un consell: prova d'escriure en la nostra llengua materna. Veuràs que bé que rime. Quan tindràs alguna cosa feta, ja me la faràs arribar.

No va poder llegir res meu. La seua mort massa prompte li ho va impedir.

El consell que em va donar el vaig replegar, i ha donat resultat. En castellà mai no m'hagueren editat res, i gràcies a la nostra llengua, "català de l'Aragó", la poesia *La iaia Maria* s'ha publicat en tres llibres diferents. I per a tu, Desideri, hai escrit quatre poemes. Jo sé que allà on eres los has llegit, verdat?

Agraïda, a tu, Poeta, la meua admiració, fins sempre, Mestre.

Aurèlia Lombarte

La gent gran

Al número 120 de *Temps de Franja* surt un article relacionat amb la memòria històrica i una altra columna fent referència a la velleja. Són qüestions sobre les que es podria comentar sense acabar mai. Seria desitjable que la gent gran arribés a un punt en què ho tingués tot resolt, que pogués viure del que ha fet, amb la tranquil·litat personal i el reconeixement social. Avui en dia els avis estan pendents de l'hora que han de recollir i ocupar-se dels néts, de com es pot ajudar a la jove que no té recursos o al nét perquè pugui pagar un curs o engegar un negoci... I és que avui, amb la crisi, moltes economies familiars subsisteixen gràcies a la gent gran.

Josefina Motis

A Temps de Franja volem saber la teua opinió. Envia'ns les teues cartes, tot indicant el teu nom i població, a: tempsdefranja@gmail.com

COMARCA DEL
matarranya

INSTITUTO DE ESTUDIOS
 ALTOARAGONESSES
 Diputación de Huesca

Diputació de Lleida

INSTITUT
 D'ESTUDIS
 ILERDENCES
 Fundació Pública de la Diputació de Lleida

Generalitat de Catalunya
 Departament
 de la Presidència

SUBSCRIU-T'HI

T. 978 85 15 21

tempsdefranja@gmail.com

Recordem a tots els subscriptors de *Temps de Franja* que ens comuniquin la seva adreça de correu electrònic a **administracio@ascuma.org** per a rebre els pdf dels números digitals

Després de la Catalunya Sobirana

Darrerament són molts dels que viuen en territoris de llengua catalana situats fora de Catalunya – Aragó, Balears i el País Valencià – que es pregunten què ens passarà quan Catalunya tornarà a ser sobirana. Argumenten que ara els espanyols no-nacionalistes, que són entre el 70 al 80% de la població, se senten una mica frenats en els seus afanys genocides contra nosaltres, perquè Catalunya té un pes important dins d'Espanya, però, segueixen argumentant, a partir del moment quan Catalunya serà sobirana, llavors ja no hi haurà res que els frene, i s'abraonaran com llops afamegats contra nosaltres. Es més, diuen que aleshores Catalunya, que sempre, poc o molt, ens ha ajudat, es desentendrà de tots nosaltres per a evitar-se més maldecaps amb els seus veïns.

Val a dir que els que això temen no l'erren gaire en el primer punt, només s'equivoquen en un detall força important: en la data dels atacs contra nosaltres. Els espanyols no-nacionalistes no han esperat pas fins que Catalunya serà sobirana per a caure'ns al damunt com una torbonada. Aboquen l'odi i la ira desfermades contra tot el que siga, o creuen que és, català. Al País Valencià s'ha aconseguit destruir en un no res, i amb èxit evident, la televisió i la ràdio en català, i el Govern Valencià del Partit Popular ha aprofitat la resistència a aqueixa destrucció per a quasi anorrear amb multes milionàries Acció Cultural del País Valencià, l'entitat capdavantera de la societat civil valenciana. Les demandes de més línies de valencià a l'escola no solament no hi són ateses, sinó que se'n suprimen tot un seguit, i milers d'alumnes es queden sense poder estudiar en català per més que ho demanen. Es redueixen les hores de

valencià i en valencià. I la cirereta ha estat darrerament la desautorització de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua per part del Govern Valencià perquè aquesta institució declara en el seu Diccionari que català i valencià són la mateixa llengua. I això que l'Acadèmia Valenciana de la Llengua no mira gaire prim a l'hora de fomentar el secessionisme lingüístic valencià, però aquests mèrits, evidents als ulls dels no-nacionalistes espanyols del Govern Valencià, li hauran servit de ben poc per a poder seguir mantenint-se –els seus dies podrien ser comptats. A les Balears el Govern del PP actua amb tanta o més efectivitat que el del País Valencià contra la llengua catalana i la cultura que conforma, malgrat l'exemplar i llarga resistència dels mestres a escoles i instituts. I nosaltres? Ai, nosaltres!, Què us hem de dir que no sapiguen? Ja fins i tot abans d'eliminar la Llei de Llengües el nostre Govern del PP-PAR va suprimir el Projecte Moncada de la llengua a les aules –no, però, el Luzía Dueso per a l'aragonès– i menyspreant la Constitució i els tractats internacionals signats per

Espanya sobre les llengües dites regionals o minoritàries, el Govern s'ha inventat la infàmia aquesta del Lapao i Lapapyp.

Quant al segon punt, o sia que Catalunya deixarà d'ajudar-nos a partir de la seua independència, és ben cert que no podem saber què passarà en el futur. Però sí que sabem que Catalunya ens ha ajudat en el passat en circumstàncies ben difícils i continua fent-ho en el moment actual, a pesar que les circumstàncies siguen ara tant o més difícils per a nosaltres com per a ells. Catalunya sempre ha denunciat els atacs genocides de l'espanyolisme no-nacionalista que patim, i si ho continua fent, com és de preveure, en el futur com a nació sobirana, aqueixes denúncies tindran molta més eficàcia que no tenen ara. El que realment ens ha de preocupar és que fracasse en un futur immediat el procés sobiranista de Catalunya. Aleshores ni ells ni nosaltres difícilment podrem aturar els llops afamegats de l'espanyolisme no-nacionalista que ens cauran al damunt, i encara que puga parèixer impossible, amb molta més protèrvia que no pas ara.

Correcció a l'entrevista del TdF-d14

El proper certamen del II festival Mataranya Íntim de les arts escèniques, es celebrarà a la Freixneda els propers 1,2 i 3 d'agost del 2014.

"Que tots som uns, punyeta!!! Que ningú és més que l'atre, que tots som iguals quan parlem, i pensem igual"

Epistolari (1981-1989) p. 82

Una reflexió sobre la condició femenina de Marta Momblant

// CARLES SANCHO

Resposta a Cartes Impertinents. Divertiment autocrític de realitats femenines és el títol que dona Marta Momblant a la reinterpretació, cinquanta anys més tard, de l'obra epistolar de Maria Aurèlia Capmany *Cartes Impertinents de dona a dona* (1971) i *Cartes Impertinents* (1980). Un text teatral amerat d'ironia que reflexiona al voltant del paper de la dona en la societat i del feminisme a través del temps. Per l'escena passen i argumenten la seua condició femenina: la minyona, la dona obrera, l'àvia actual, la noieteta dels 60, la dona de negocis, la de sa casa, la intel·lectual, la bomber... Un magnífic regal per commemorar enguany el dia de la dona treballadora. La presentació a Barcelona es

Presentació a Barcelona de l'obra de Marta Momblant
CARLES SANCHO

va fer el 4 de març al nou La Seca Espai Brossa amb uns col·laboradors excepcionals que van omplir la sala. L'actor i director de teatre Hermann Bonnin inicià l'acte que continuaren l'expert en l'obra de M. A. Capmany Joan Anton Codina, l'escriptor Jordi Coca, Alfred Arola editor del treball, Carme Sansa que llegí dues cartes en una interpretació sublim i, finalment, l'autora que donà les gràcies a tots els que havien recolzat el seu treball que va començar ara fa deu anys. El 8 de març, coincidint amb el dia de la dona treballadora, la Marta va signar llibres a la llibreria Serret a Vall-de-roures per aquells lectors que es van apropar a la capital del Matarranya. El passat estiu Momblant ja ens va sorpren-

dre molt gratament amb la interpretació de l'espectacle literari: *Apunts per resposta a Cartes impertinents* que va posar en escena a Calaceit, Horta de Sant Joan, la Torre del Comte i Fraga.

La Marta que resideix i està molt integrada a Be-seit, col·labora molt sovint en la nostra revista *Temps de Franja*, és columnista de «Lo Cresol» al *Diario de Teruel* on sobretot escriu articles al

voltant del teatre, la seua passió. Va guanyar el Premi Guillem Nicolau 2009 atorgat pel Govern d'Aragó amb *La Venta de l'Hereva* i va publicar a la col·lecció «Lo Trinquet» de l'Institut de Estudios Turoleses l'obra teatral *Fora de temps, fora de lloc* (2007) entre altres treballs relacionats aquí al Matarranya. A més, abans de venir a viure a Be-seit, la Marta va aconseguir un notable èxit en la direcció escènica i en el teatre, tant a Barcelona com a Londres on va residir durant cinc anys per complementar la seua formació. Esperem que *Resposta a Cartes Impertinents* de Marta Momblant obtingui el reconeixement del món del teatre i aconseguixi ser interpretada.

VANITAS VANITATIS

El Parlament Europeu i les llengües amenaçades (II) // Vicent de Melchor

En l'entrega anterior vaig donar a conèixer la *Resolució [2013/2007(INI) || P7_TA(2013)0350] del Parlament Europeu, de l'11 de setembre del 2013, sobre les llengües europees amenaçades de desaparició i la diversitat lingüística a la Unió Europea*, com la disposició més recent en matèria de llengües europees en perill. Conté 37, dels quals en dono ara alguns: #1 “[El Parlament Europeu] demana a la Unió Europea i als Estats Membres que presten una atenció més gran a la gravíssima amenaça que pesa sobre nombroses llengües d'Europa classificades com a llengües amenaçades de desaparició.”... #2 “Demana als Governos dels Estats membres que condemnen les pràctiques que, per mitjà de la discriminació lingüística o l'assimilació forçada o velada, hagen estat o estiguen dirigides contra la iden-

titat i l'ús de la llengua de les comunitats lingüístiques amenaçades de desaparició o contra les seues institucions culturals.”... #10 “Considera que la Unió Europea ha de donar suport als Estats membres i animar-los a aplicar una política lingüística que permetixca l'adquisició des de la més tendra infància, com a llengua materna, de la llengua amenaçada de desaparició; indica que, com s'ha demostrat científicament, una política de promoció de dos o més llengües beneficiaria els xiquets i els ajudaria a aprendre altres llengües més avant, a més de fomentar la transmissió intergeneracionals de les llengües, i presaria als parlants de les llengües amenaçades de desaparició un punt de suport concret per revitalitzar la transmissió intergeneracional a les zones on ha disminuït. (Continuarà.)

Túrnez & Sesé porten en Desideri a Barcelona

// JOSÉ MIGUEL GRÀCIA

Dins del programa Barnasants 2014, el Centre Cultural Albareda de Barcelona, el passat 6 de març a partir de les 7 de la tarda, s'omplí de música, poemes i seguidors de Túrnez & Sesé i de la poesia de Desideri Lombarte. Les paraules de Xavi Túrnez declarant el concert com un acte més de l'Any Desideri Lombarte i el seu agraïment al poeta pena-rogi i al Matarranya en general, donaren pas a la música.

Tota la primera part va estar dedicada a les cançons del disc *Quedarà la paraula* –el primer treball del grup i amb el que es van donar a conèixer– dedicat íntegrament a Desideri, amb música de Sesé i Túrnez. No van mancar, entre altres, “Mils d'amorets”, “Vull un trosset de terra”, “Els timonets”, “Les bruixes”... Totes les interpretacions van estar presidides, com a introducció, amb versos de poemes d'en Desideri, ben trobats i coordinats. La veu càlida de Xavi Túrnez, les guitarres de Daniel Sesé, el cello de Jordi Ruiz i el violí i la veu subtil de la Laia Rius van enamo-

rar els assistents –una sala plena de gom a gom.

La segona part consistí en un recorregut per la seua discografia: una cançó d'Ovidi Montllor; del disc *L'arbre de l'esperança* dos poemes de Salvador Espriu, “Cavatina” i “Poema XVI”; del disc *Vestigis*, la cançó “De la sort del meu llinatge” de Sergi Jover; del disc *Sol Blanc*, “El gerani i la Margarida” i “Cançó a Mahalta” de Màrius Torres,

Un moment del concert
J.M. GRÀCIA

“Cançó de pluja” de Maria Mercè Marçal, i “Fidelitat” de Jordi Pàmies.

Amb la bella cançó “Tardor benigna” de Josep Carner, quan la veu de la Laia sobreixí, es volia tancar el concert. esclar, no es va tancar perquè van venir encara els corresponents visos, demanats entusiàsticament pels assistents dempeus. Molts aplaudiments, rostres lluint el seu gaudiment: tot un èxit de concert.

Licantropia de Carles Terès, finalista al Premi Crexells

// CARLES SANCHO

El Premi Joan Crexells, que convoca anualment l'Ateneu Barcelonès, ha donat a conèixer el nom de les tres obres finalistes al guardó d'enguany: *Licantropia* de Carles Terès, *Dos taüts negres i dos de blanc* de Pep Coll i *Les cròniques del déu coix* de Joan-Lluís Lluís. El resultat de l'elecció ha donat un clar predomini a l'excel·lent moment que viu la literatura catalana perifèrica. Així que mentre Pep Coll situa l'acció de la seua novel·la als Pirineus, Joan-Lluís Lluís escriu des de Perpinyà i Carles Terès ambienta la narració al Matarranya. La 43a convocatòria del Premi Crexells serà lliurat el dia 26 de

juny. La passada edició es va premiar Josefa Contijoch amb la novel·la *Sense alè*, publicada per Edicions de 1984 que també ha editat la segona edició de la novel·la de Carles Terès. Este mateix premi ha tingut il·lustres guanyadors. El mequinensà Jesús Moncada l'ha aconseguit dos vegades amb *Camí de sirga* (1988) i *Estremida memòria* (1997). També han distingit a Jaume Cabré, Joan F. Mira, Emili Teixidor, Ferran Torrent, Carme Riera, Baltasar Porcel, Pere Gimferrer, Maria Mercè Marçal, Joan Peruchó... Després d'esta primera tria dels finalistes, ara tenen la paraula els socis de l'Ateneu Barce-

lonès i els clubs de lectura de la Xarxa de Biblioteques de Catalunya que votaran per veure quin dels tres llibres serà el guardonat amb el Premi Joan Crexells 2014.

Recordem que *Licantropia* ja ha guanyat un altre premi, l'últim Guillem Nicolau 2011, i té el mèrit de ser la primera novel·la de Carles Terès. Estos dies l'autor ha rebut una altra grata notícia, la traducció de l'obra al castellà a càrrec de Chusé Aragüés que la publicarà l'editorial aragonesa Gara d'Edicions. Un altre reconeixement que estimula l'autor a escriure una segona novel·la, vist l'èxit que ha aconseguit el seu debut amb *Licantropia*.

Anna Maria Moix i Meseguer

// MARINA D'ALGARS

Em diu el meu pare que recorda quan l'oncle Portomeu i la tia Raimunda van tenir el Miquel, la Lluïsa i l'Angelina. Aquesta, pocs mesos després del seu naixement, manifestà una malaltia d'ossos i els pares van decidir enviar-la a Barcelona amb una tia perquè si no es moriria. Allí va créixer però de tant en tant anava al seu poble Nonasp. Es va casar amb Jesús i van tenir un noi: en Ramon (Terenci) Moix i Meseguer, i una xiqueta: l'Anna Maria Moix i Meseguer. També un altre noi, el Miquel, que va morir d'una malaltia poc abans de l'adolescència.

Així, doncs, els pares dels dos escriptors i intel·lectuals eren de No-

nasp. El seu iaio era Ramon Meseguer i Ibáñez que venia de Mont-roig de Tastavins, de la casa dels moliners i la iaia es deia Fidela Ráfales i Llop. En Ramon i la Fidela van tenir cinc fills: Francisquet, Domingo, Ramon, Nemesio i Portomeu. Especialment Portomeu era famós per les malifetes que efectuava. Pertanyia a la coneguda Colla del Bot que solament pensaven en quina en farien. A Nonasp vivien i treballaven al molí del Cap de l'horta, a l'altre costat del riu Matarranya, prop de l'estació del tren. Diuen que les dues filles de Portomeu, la Lluïsa (encara viu) i l'Angelina, eren molt boniques; que tenien aspecte d'artistes de cine i que

Luis Meseguer cosí del altres grans que hi surten Miquel Meseguer, Anna Maria Moix, Lluïsa Meseguer i Angelina Meseguer (mare de l'Anna)

MANOLO MESEGUER,
NONASP, L'ANY 1986

portaven uns vestits preciosos i atrevits per aquell temps.

L'any 1986 l'Anna Maria Moix i Meseguer va fer el pregó de festes a Nonasp i va agradar molt. Quan aquests dies la gent del poble donà el condol a la família, molts recorden l'Anna Maria com una persona amable, que sabia escoltar les opinions de qui li parlava. Una intel·lectual normal amb molt respecte pel ser humà. Pel tanatori, a més de molts intel·lectuals barcelonins, van passar veïns, amics i coneguts. Molt velleja es podia veure asseguda a una cadira l'Anna Maria Matute, que tan l'ha estimat.

Descansi en Pau.

L'ARGADELL

Entre la sansa i la gransa // Juli Micolau

Ahir vaig trobar un manoll d'espàrrecs i avui he fet, oportunament, una truita, delícia per als de casa. També avui voldria estar lúcida i lúdica, a l'alçada, per explicar una cosa que toca de prop. Per la nostra orografia abunden les oliveres (*Olea europaea*) que han sigut, històricament, la principal font de recursos. La seua denominació ve del llatí *oleum*, oli, però són originàries de la part més asiàtica de Turquia. Encara que és un arbre oriünd de la Mediterrània, la seua cultura s'ha escampat per extenses zones del món, des de Califòrnia al Japó. El seu hàbitat són les regions càlides i seques de clima templat. L'oli és el seu fruit i té, evidentment, usos alimentaris; tant l'oli com les seues fulles tenen propietats medicinals. Des de fa

mil·lenis, l'olivera està present en moltes cultures. A l'Antiga Grècia, l'oli era considerat sagrat. Les corones fetes amb fulles d'olivera eren símbol d'abundància, glòria i pau. Es creu que, mitològicament, l'olivera va ser un obsequi de la deessa Atenea, anomenada Minerva pels romans, deessa de la saviesa, la intel·ligència, les tècniques guerreres, l'arquitectura i l'artesania, entre d'altres. Com a deessa de l'activitat intel·lectual el seu culte es va relacionar amb el món de l'ensenyament.

Si adés hem eixit de la collita d'olives ara entrem per la porta gran dels sembrats d'*avena*, civada i blat i notem com la frescor dels seus verds van de la mà de la màgia de la primavera, un cicle virtuós d'inici i d'esperança.

El pintor Josep Subirats (1914-1997) al front d'Aragó

// VIRGILI IBARZ

Josep Subirats va nèixer al barri de Gràcia, el 26 de febrer de 1914. Molt aviat comença a dibuixar i gravar en fusta. Als 12 anys deixa l'escola i comença a anar a la Llotja, a estudiar Belles Arts. Des de 1927 tenim dibuixos, pintures i apunts en què es perfila l'etapa d'aprenentatge. L'arribada de la República afavoreix l'eclosió de modes noves i de la controvèrsia artística, en la que Subirats participa plenament. L'any 1931 treballa en una casa d'arts gràfiques i el 1932 col·labora amb el cartellista Josep Alumà i amb Antoni Clavé. Subirats entra al Cercle Artístic de Sant Lluç, a l'Associació de Cartellistes, participa a nombrosos concursos de cartells i aconsegueix diversos premis i accèssits. El 1934 exposa dues pintures al Saló Primavera de Barcelona i el 1936 entra al Sindicat de Dibuijants i comença a treballar amb el grup de cartellistes del PSUC.

A l'esclatar la Guerra Civil, Subirats és mobilitzat i destinat a la 27a Divisió que aplega els militants sorgits de les files del PSUC i de les organitzacions sindicals que depenen de la UGT i la formen majoritàriament reclutes catalans i valencians que s'apostaran no lluny del front d'Aragó. Després d'haver passat per Casp, Reus, Lleida i Tamarit de Llitera, el 28 de setembre de 1937, Subirats, soldat d'un destacament de reserva, rep l'ordre d'estacionar-se amb els seus camarades al "llogaret de Saidí (Baix Cinca), davant la primera línia del front que se s'estén d'Osca a Terol", segons consta a la publicació sobre el pintor Subirats del Museu d'Història de Catalunya.

Una ofensiva de l'Exèrcit franquista obliga els 400 homes apostats a Saidí a dirigir-se a la caserna de Barbastre per poder beneficiar-se de millors condicions de formació. Un cop arribats a la caserna, a Subirats, que ja porta alguns mesos patint una bronquitis, se li proposa que s'instal·li en un "dormitori individual". Un favor que obté al llarg d'una vi-

Dibuix de Saidí (1937)

sita mèdica quan el metge, afecionat a la pintura, s'assabenta de l'ofici del seu pacient. Arran d'aquesta afinat artística, el destí de Subirats canvia radicalment.

El novembre de 1937 l'aviació franquista bombardeja la caserna de Barbastre. Subirats i els seus companys han de refugiar-se a les coves dels afores de la ciutat. La situació s'agreuja i Subirats i alguns dels homes es retiren a Saidí, on finalment s'instal·la una Escola de Guerra per a suboficials de l'Exèrcit republicà. Subirats hi treballa per facilitar-ne el funcionament fent rètols i pancartes alhora que treballa en l'elaboració dels periòdics murals del Butlletí d'enllaç de la Divisió. Els pocs permisos que obté el porten a Fraga on es troben els companys del Sindicat de Dibuijants Professionals, però l'evolució de la seva bronquitis l'obliga a ingressar alguns dies a l'Hospital d'Evacuació de Lleida.

Restablert i de nou al Centre d'Instrucció de Saidí, dona classes de dibuix als sergents tot continuant la seva missió de dibuixant al servei de la 27a Divisió. D'ara endavant es veu subjecte al rigor militar, però segueix conservant els privilegis que li dona la seva condició de dibuixant oficial i pot dedicar-se lliurement al dibuix i la pintura:

"Al matí un cop llevat i vestit vaig al cafè que ens donen, després vaig

a una casa a fer una torrada, després vaig a l'escola (cap allà les 9), allà em tanco i lleigeixo o dibuixo o faig quelcom del periòdic mural o el butlletí; a dos quarts d'una a dinar, després fins a quarts de tres o les tres a dibuixar o a prendre el sol, sol o acompanyat d'algun xicot. Tornar a tancar-me i fer el que convé fins que es fa fosc i llavors escriure o llegir. A les 8 sopar i després una altra volta a l'escola o a la Biblioteca que està plena a aquesta hora fins a les 10 i a dormir, això cada dia. Entre tot això he de fer algun cartell, dedicar de vegades dos o tres dies a canviar el periòdic mural o fer un retrat d'algun presumit professor, però molt de tant en tant i no em diuen res perquè jo sóc en Subi. Beneït sigui aquest nom mentre em permeti viure allunyat de les coses estranyes a mi".

Pel febrer del 39 Subirats passa la frontera i és internat a Barcarès. Aquells temps seran d'un record inesborrable del qual ens ha deixat unes imatges sorprenents. No té paper, només alguns fulls ja utilitzats, on encara dibuixa. I aquí estan els famosos senegalesos, les tendes de campanya, els exiliats vençuts. De Barcarès passa a Perpinyà, al Camp de Mars, on és internat. El març de 1940 torna a Espanya, on serà presoner en un batalló disciplinari durant un any.

Un matí sublim... a Fraga

// QUIM GIBERT

En un llogaret de la serra de Guadarrama, en els anys de la incivil guerra del 36, tres presos esgoten els darrers minuts de vida. L'un té un posat de camperol. L'altre, d'intel·lectual. I el tercer, que va embenat, és un noi que plora desconsolat. El jove confessa a l'intel·lectual, quan aquest se li acosta preocupat, que mai s'ha pogut declarar a una noia. Tot tractant de posar-hi remei a corre cuita, l'intel·lectual s'atansa al pagès i li suggereix que faci veure que és una dona: «només et demano que facis d'actor, res més, que et costa de fer feliç a aquest jove durant uns minuts, no és això pel que estem lluitant... per la fraternitat». Remuga però acaba acceptant: l'intel·lectual li ofereix a canvi un magnífic encenedor, pel qual el camperol s'hi havia interessat. Aleshores, el noi s'arrima al pagès per declarar-se-li però no se'n surt, no troba les paraules, queda en blanc. L'intel·lectual, que el torna a veure desesperat, li suggereix, que vagi repetint un poema d'amor, que ell li anirà dictant, a l'estil Cyrano, mig d'amagat al costat i en veu baixa. El jove així ho fa. Mentre el noi comença a sentir-se alleugerit, en el camperol se li han negat els ulls i cau de genolls: «jo sempre vaig voler dir alguna cosa així a la meva dona, però no sabia com fer-ho... i no ho he fet mai!» Es tracta de *Paseo*, un curtmetratge d'Arturo Ruiz Serrano. Per parlar d'empatia i literatura a Fraga, l'escriptora Laura Borràs el va fer servir, entre d'altres exemples. Tot i que el primer cop que es va referir a aquesta filmació fou quan una alumna de magisteri, amb motiu d'una conferència a l'Escola de Mestres, li va avançar, erigint-se com a portaveu del grup-classe, que la poesia no els feia ni fred ni calor: «perquè no parla de nosaltres, les persones». En les respostes de Borràs hi ha aquests esclats de genialitat. I quan va compartir aquest episodi en el pati de butaques del palau Montcada, el respectable, agraït, es va treure el barret. És un plaer intens escoltar els talentosos de la paraula. Per això, també es va fer un gran silenci quan, en anteriors jornades de dignificació

lingüística, va entrar a escena Francesc Torralba; Josep M. Terricabras; Màrius Serra... El matí d'enguany va variar el format: va incorporar un debat i un taller lingüístic, que a molts els van semblar ben trobats. El gran repte però és fer penetrar, entre els fragatins, el desig de llengua sana i estàvia. Encara hi ha botiguers i responsables d'establiments de la ciutat que rebutgen col·locar a les vidrieres, allà on sempre hi tenen algun cartell, el d'aquestes jornades. O periodistes locals, que ignoren aquesta convocatòria (a tot estirar la citen d'esquitllentes però difícilment la cobreixen). I, sobretot, joves que ma-

Jornada
Llengua i
Empatia
8/03/14
DAVID CASELLES

nifesten indiferència davant el futur de la llengua. Quin pot ser el curtmetratge que enrampi aquestes mentalitats esmaperdudes? A quins altres exemples cal recórrer per girar la truita? Tot plegat ens obliga a envoltar-nos d'intel·lectuals d'allò més lúcids: tant els de cel·luloide com els de debò resolen, amb mestratge, les dificultats i són capaços de projectar noves idees. Diu Xavier Rubert de Ventós, filòsof, que en lloc de menjar-nos el coco, és convenient sortir de nosaltres mateixos i quedar-nos fora: «saber posar el paio, és una imatge marinera, prou perquè t'arrossegui, prou perquè no et tombi». Llampecs de geni.

A Fraga també

// ROSA ARQUÉ

Un grup de dones de Fraga i Comarca s'han organitzat per preparar un seguit d'activitats relacionades amb la dona i el feminisme. Una pel·lícula, un documental, una tertúlia literària i una taula rodona sobre la llei de l'avortament són els actes que han previst per mirar de tintar de lila el març fragatí. Són les primeres jornades feministes que s'han fet al Baix Cinca i la veritat és que des de l'organització no s'han conformat amb poca cosa. Sense pressupost i amb molta il·lusió han aconseguit crear uns espais per debatre tranquil·lament sobre temes d'actualitat relacionats amb la dona. Les responsables ens han confirmat que la qüestió principal que marca totes les jornades és el del dret a decidir de la dona sobre el seu propi cos perquè "actualment la reforma de la llei de l'avortament presentada pel PP imposa una reacció contundent i una campanya d'informació per explicar què podria suposar tornar a necessitar els avortaments clandestins", perquè una cosa diuen que està clara, "la dona que vol avortar ho fa i si el camí legal està tancat, prendrà l'il·legal i posarà en perill la seva vida si convé". Per això motiu a les jornades s'ha debatut sobre la pel·lícula *Vera Drake*, el documental *L'histoire d'un secret*, el llibre *Cómo ser mujer* i s'han escoltat diferents opinions sobre els drets de la dona. Si voleu més informació:

<http://marzovioleta.wordpress.com/>

L'IEBC-IEA edita una nova versió del cançoner de Galan *Toca Manetes*

// PEP LABAT

L'Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA ha editat una nova versió del cançoner de Josep Galan. La proposta, que porta el títol *Toca manetes*, es presentarà al públic en el marc de la celebració del 23 d'abril d'enguany, dia del llibre.

Aquest projecte editorial es va engegar l'any 2012 paral·lelament a la reedició de *Les cançons de la nostra gent* del mateix autor, que va veure la llum l'abril de 2013. En aquesta ocasió, es va fer una revisió del cançoner de Galan, publicat en la col·lecció "Pa de casa" del Govern d'Aragó el 1993. Aquesta renovació va consistir en afegir material addicional, que aportava informació sobre les conclusions i la metodologia d'aquest treball de camp –articles, apunts de l'autor, etc.–; en la correcció i revisió per part de Pili Calvet de les partitures que apareixien en el treball original; en la inclusió d'il·lustracions de Ramon Mesalles; i per últim, com a novetat més important, en la selecció d'una sèrie de temes infantils i d'adults, que van ser musicats i gravats per incorporar-los a l'obra en suport CD, per alumnes de l'Institut Musical Comarcal i la Coral Fraga sota la direcció de Pili Calvet i Ramon Elies,

Coberta del cançoner, *Toca manetes*

respectivament –amb la col·laboració d'Inma Beltran i Hortènsia Sorolla, tots professors de l'IMC de Fraga– *Toca manetes* de Josep Galan es presenta en format d'àlbum il·lustrat, adreçat bàsicament al públic infantil i a pares i mares, jaies i jaies, i a tothom que vulgui contribuir a transmetre les nostres cançons tradicionals i així, garantir la transmissió generacional del nostre folklore. Per aquest motiu, s'han agafat les cançons infantils, ja seleccionades per a la nova versió del cançoner, i s'han afegit il·lustracions de Betania Zacarías. A l'igual que l'anterior treball, el llibre portarà un CD. En aquesta ocasió, s'apleguen trenta-quatre pistes de temes infantils

del cançoner de Galan, alguns recitats i altres cantats; i a més, conté una carpeta amb les partitures d'aquestes cançons.

Es pot considerar aquesta publicació una de les empreses més ambicioses de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca IEA, no solament per la gran quantitat de professionals que han participat, sinó també per l'elevat cost econòmic. Ara bé, s'han aconseguit, a més de l'aportació ordinària de l'Institut d'Estudis Altaragonesos del qual l'IEBC-IEA és centre col·laborador, subvencions de l'Ajuntament de Fraga i de la Fundació Lluís Carulla. A més, també s'ha disposat del suport de l'editorial Ediciones la fragatina per a qüestions tècniques i dels mitjans de comunicació més importants de la comarca del Baix Cinca, Ràdio Fraga i *La Voz del Bajo Cinca*, pel que fa al tema de difusió de l'obra.

Per últim, és important esmentar que la major part de les llibreries i de les botigues d'articles infantils de Fraga el posaran a la venda després de les festes del dia del llibre, 23 d'abril, i del Dia de la Faldeta de la capital del Baix Cinca, que enguany se celebra el 27 del mateix mes.

ESTAMPES RIBERENQUES

Que la "boira" no ens dedibuixe la realitat // Joaquim Torrent

A rel de les desafortunades –i interessades– manifestacions d'un grupet d'empresaris alemanys propers al PP i residents a Catalunya m'han vingut a la memòria l'orguener Gerhard Grenzing i la seua família. En un article que vaig publicar l'any 1997 a la revista "Llengua Nacional" es podia llegir el següent, i significatiu, fragment referit als Grenzing: «Vaig tenir ocasió de tractar amb un matrimoni d'origen alemany establert no fa gaire en un poblet prop de Barcelona. Parlar amb ells era tot un gaudi, i la conversa fou d'allò més cordial i respectuosa. Tot i que encara els costava parlar en català, el mantingueren tota l'estona, i és així, en català, com parlaven al seu fill, que anava a l'escola pública de l'esmentada localitat, en la qual estaven perfectament integrats. El seu tarannà era senzill, modest i tranquil; en ells tot era reflex de cultura i saviesa». Com veiem, res a veure amb altres tarannàs, prepotents i propis d'individus proclius a acumular guanys i més guanys a qualsevol preu, situats a anys llum de distància d'unes perso-

nes que es guanyen la vida honradament i dignament i s'integren sense problemes en el seu nou país.

Per cert, Grenzing etimològicament vol dir home de frontera, de marca. Potser no siga casualitat aquest apel·latiu ja que fa referència a una realitat molt acostada a nosaltres, que encara ens fa més proper el personatge: un home de frontera era aquell que tot sol s'enfrontava a les dificultats pròpies d'un territori situat en un extrem i sotmès a una realitat hostil per a tirar endavant llar i família. La mateixa mena d'hòmens que tiraren endavant la nostra terra en els segles obscurs de l'Edat Mitjana, la qual també fou globalment una marca en els seus orígens. I, gosaria dir, la mateixa mena d'hòmens i dones –a tots ens venen al cap una sèrie de persones– que a hores d'ara, a les comarques de l'anomenada Franja de Ponent, no volen renunciar a la seua llengua ni a la seua especificitat cultural i fan tot el possible per mantenir-la, contra tota mena de "vents i marees" provinents de ponent...

“La història local mai no s’ha de tran

// SUSSANNA ANGLÉS I JAVIER DÍAZ (LIBRERÍA CAZARABET)

Renato Simoni ens parla de la col·lectivitat de Queretes, el tema de l'estudi que van començar a elaborar, amb la seua dona Encarnita, els anys setanta. El treball, que enceta la col·lecció l'Aladre editada per l'ASCUMA, ha esdevingut referent en el tema de les col·lectivitzacions.

Nascut a Degersheim (cantó de Sankt Gallen), ha estat professor d'història al Liceo Cantonale de Mendrisio. Va dirigir la Societat Suïssa de Professors d'Història i va ser president de la Fondazione Pellegrini-Canevascini, que s'ocupa d'història social. A més d'història regional i local de Suïssa, ha investigat temes de la Guerra Civil espanyola, publicats en italià, francès i castellà.

Pregunta: *Com ha estat la vostra col·laboració amb l'ASCUMA i com heu encaixat el vostre llibre dins la col·lecció l'Aladre?*

Resposta: D'una banda s'ha de posar en evidència la gran llibertat que ens ha concedit l'editor, també pel fet que es tracta del primer volum d'una nova col·lecció d'història. Això ens ha fet sentir la necessitat de traçar un solc, en el que esperem s'hi col·loquin altres publicacions. D'altra banda hem apreciat molt la serietat i professionalitat dels responsables de la traducció de l'obra, Carles Terès i Artur Quintana, que no només ens han ofert llur gran competència lingüística sinó que ens han estimulat — amb llur curiositat intel·lectual, llurs preguntes i suggeriments — a clarificar aspectes nous per als possibles lectors; naturalment de caràcter lingüístic, però també històric i antropològic. Creiem que fins i tot per a ells el desafiament de la traducció ha representat una gran tasca, una gran disponibilitat i una participació que no sempre s'aconsegueix trobar en un editor.

P. *En aquest llibre ens adonem que analitzar la història local és un dels millors instruments per a estudiar globalment alguns fenòmens, en aquest cas històrics. Que pots dir-nos-en?*

R. Des de sempre hem concebut la història local i la general en una estreta relació dialèctica. La història local mai no s'ha de transformar en localisme ni història anecdòtica, desarelada del context general: en aquest cas l'Aragó republicà. D'altra banda és cert que verificacions precises de qüestions o hipòtesis generals poden mesurar-se i reformular-se millor mitjançant la microhistòria, com en el nostre cas la realitat de la vila de Queretes i la seua comarca. Pensem en el detallat estudi de la propietat, en les relacions de poder entre persones i grups socials, en llurs articulades i subtils manifestacions. **P.** *El pròleg és d'en Julián Casanova. Tot un plaer i un fet que dóna un valor afegit al llibre. Et convidem a que ens acostis Casanova, com historiadore i com reivindicador per a treure molts fets de l'oblit...*

R. Tot i que hem sentit l'absència de suport d'una institució acadèmica espanyola, mai no ens han mancat interlocutors valuosos a la nostra investigació. A més dels consells del nostre director de tesi de Ginebra, el professor J. C. Favez —home de gran obertura intel·lectual— i d'un especialista del tema com C. Venza, de la Universitat de Trieste, hem pogut comptar des del començament amb l'ajut directe d'alguns professors de la Universitat de Saragossa:

Encarnita i Renato Simoni, autors del llibre, en un moment de la presentació a Queretes
CARLES TERÈS

en primer lloc C. Forcadell i L. Germán. Després també amb les innovadores i coratjoses investigacions realitzades i dirigides per Julián Casanova amb qui, paral·lelament, treballàvem sobre els mateixos temes ja des de finals dels anys setanta i que ara ha honorat la nostra publicació amb el seu pròleg. No hem d'oblidar el suport constant d'estudiosos que treballen a Alcanyís, com J. I. Micolau i J. M. Maldonado. **P.** *El llibre és un viatge històric des del 1931. Com era Queretes durant els primers anys de la República? Compara'ns-ho amb els temps precedents. Com es van desenvolupar els canvis?*

R. Hem privilegiat tres períodes per mesurar continuïtats i mutacions. El període 1900-1940 per a l'estudi de fenòmens estructurals de llarg termini, com les mutacions demogràfiques, la salut pública, la mentalitat, les relacions de propietat i en general, de les estructures agràries.

El quinquenni republicà (1931-1936) per a mesurar tot l'impacte d'algunes reformes. La laïcització de la societat, la instrucció pública i l'alfabetització, la modernització de la vida política i social, són probablement, les característiques innovadores més incisives. Molt menys visibles són els canvis en el treball i l'economia en general.

Transformar en localisme"

Per últim el període de la Guerra (1936-1939) on es situa un fenomen únic de la història europea —i potser mundial—: el de les col·lectivitats llibertàries, que van manifestar-se amb particular intensitat als camps d'Aragó.

P. Quina força va tenir l'anarquisme i la CNT com a braç social a Queretes i al Matarranya? Queretes era un poble que vivia del camp. Com va ser el seu camí cap a la col·lectivització?

R. La comarca de Vall-de-roures amb la del Cinca apareixen com les zones de major irradiació de l'anarquisme als camps aragonesos durant la II República. Des de Saragossa prenen impuls moltes iniciatives de propaganda a través de la paraula i, sobretot, a través de l'acció directa. L'esdeveniment més vistós es verifica el desembre de 1933, però si observem més detingudament el bategar de la vida rural, podem notar que els nostres pobles, en aquest període, són tot el contrari d'una bassa d'oli, una imatge edulcorada que alguns divulgadors proven de fer-nos creure encara avui.

Pel que fa al Baix Aragó terolenc, creiem que, des dels anys vint, les lluites als centres miners i a les obres ferroviàries (Alcanyís-Terol, Val de Zafán) representen una experiència important en la maduració de la consciència política i social. L'altre gran canal per a la penetració de l'anarquisme a la regió és, sens dubte, l'experiència de l'emigració a Barcelona, que comparteixen generalment els militants llibertaris de la nostra zona.

P. Queretes és a la frontera entre Catalunya i Aragó, terres molt "fortes" per l'anarquisme i l'anarcosindicalisme. Com va mantenir Queretes l'equilibri entre aquesta relació de for-

ces?

R. El nostre cas és emblemàtic de la situació als camps aragonesos. Hem fet alguna incursió en d'altres territoris limítrofs (per exemple, analitzant la biografia del milicià Nils Lätt a la col·lectivitat de Favara) que ens confirmen la intensitat del fenomen i la dinàmica molt semblant.

A l'estudi he provat d'analitzar els fenòmens de llarga duració que ens ajuden a comprendre els forts lligams de solidaritat col·lectiva i que, alhora, poden haver facilitat la consolidació, als anys trenta, del fenomen col·lectivista.

D'altra banda està demostrat que sense el fracàs del cop d'estat militar, que va causar l'ensorrament de les institucions públiques el juliol de 1936, no s'hauria creat un buit de poder que els anarquistes van saber omplir, després d'haver contribuït decisivament al triomf de la insurrecció a una part d'Espanya.

P. Com va transcórrer la Guerra Civil a Queretes?

R. A les forces preexistents a la guerra, s'hi sumaren naturalment, per tota la regió, la de les columnes llibertàries, que tot marxant cap a Saragossa s'instal·laren, amb tot llur pes, a Aragó. Respecte a d'altres col·lectivitats, com les situades al llarg del riu Ebre, per a Queretes i la comarca de Vall-de-roures, el front i la presència directa dels milicians constituïa una realitat relativament distant. Això no significa pas que la guerra fos quelcom estrany per als queretencs: van participar de les accions de solidaritat per al front, van aixoplugar els refugiats de Belchite primer i del Pinell de Brai després, durant la batalla de l'Ebre, i a més van sofrir l'hemorràgia dels joves mobilitzats, com molts d'altres pobles.

El Consell d'Aragó, al que —segons ha demostrat A. Díez Torre— se li reconeix actualment tota la importància i novetat política, representava per als habitants de la vila una autoritat també força llunyana.

Molt més determinant sobre llurs vivències va ser, com a quadre administratiu de referència, la Comarca, amb el seu Comitè, que va substituir el vell districte de Vall-de-roures.

P. Com i de quina manera s'esdevingué la col·lectivització de Queretes?

R. La col·lectivització va ser un fenomen precoç (a partir d'agost de 1936) i relativament ampli. Disposava d'aproximadament els dos terços de la població de Queretes en-

tre 1936 i 1937 i amb una minoria de participants després de la "normalització" imposada per les forces moderades de la República l'estiu de 1937, fins l'arribada de les tropes franquistes a començaments d'abril de 1938. L'estudi local permet mesurar tant l'entu-

siasme d'uns com les subtils pressions que es van efectuar sobre els altres per a aconseguir llur adhesió; però també les delicades relacions entre els col·lectivistes i els que no volgueren participar en l'experiència revolucionària i que van poder continuar vivint fora de la col·lectivitat, gaudint dels serveis que oferia, com la sanitat i l'escola. El cas de Queretes, també des d'aquest punt de vista, ens sembla força representatiu del que va passar a les zones aragoneses allunyades de la primera línia del front.

P. Com va patir Queretes la dictadura?

R. L'extens capítol sobre el "Nou règim" encara s'ha d'estudiar i escriure. Els pocs mesos que hem pogut prendre en consideració a la part final del nostre estudi, no ens permeten, de moment, fer conjectures sobre bases prou profundes, més enllà d'algunes exemplificacions sobre la dura repressió post bèl·lica, que confirmen el quadre general, però que no afegeixen aspectes particularment originals sobre el tema.

«Les col·lectivitzacions als camps d'Aragó van ser un fenomen únic en la història europea»

Gastronomia a la Llitera

// JOSEFINA MOTIS

La Llitera amb capital administrativa a Binèfar i cultural a Tamarit, és comarca de la Franja amb uns 20.000 habitants, la qual cosa fa que sigui de densitat considerable, amb molta vida. Viu bàsicament de l'agricultura i la ramaderia. També hi ha algunes empreses d'alimentació, serveis, comerç per als habitants i els visitants, i cada vegada més, per afavorir el turisme.

En aquest sentit hi ha tota l'àrea d'alimentació, i el bon us que es fa dels productes naturals amb una gastronomia de luxe. Com a comerços relacionats amb la carn, un reportatge d'Aragón TV mostra la Carnisseria Araceli de Tamarit, empresa familiar i innovadora amb els productes de la carn. Elaboren hamburgueses de diferents sabors, fins a 14, si l'un bo, l'altre encara més. A Tamarit, és coneguda —i amb molta clientela de tots els pobles— la Carnisseria Julio, on hi ha vedella, pollastre, be, i tossino, i tots els productes que es poden elaborar en un mondongo.. En ser tot escollit per bons professionals, és de qualitat. Quan s'hi fa una visita, te'n portes la bossa plena. A la comarca, no hi falten les grans superfícies; a més, a cada poble hi ha algun establiment, empreses familiars on s'hi pot trobar de tot.

La sorpresa és la gelateria d'Alcampell. Tot i que treballa des de fa 25 anys, fins fa poc no en sabia res: Chelats Sarrate, que amb productes naturals, llet, nata, sucre, i condiments variats ben combinats, fa innovació constant, i aconsegueix fins a 400 gustos diferents de gelats —l'últim diu que és amb gust de xocolata i all—. Van guanyar un concurs amb gelat de paella. Al reportatge es van veure mostres de gelats amb gust de romer, de mandarina, de mostassa, galeta, etc. L'únic conservant és el fred, a molt baixa temperatura. Es veu una fàbrica gran amb treballadores i moltes eines. També hi fabriquen diferents tipus de neules.

Amb els productes propis (carn,

hortalisses, oli, farines llet ous i aviram) a la comarca sempre s'ha menjat molt bé. Des de les farinetes a les sopes, passant pel recapte, el pa amb oli i sal o amb tomàquet, tot sa a més no poder. Hi ha restaurants que, amb aquestes productes, fan cuina de luxe. Segur que a cada poble n'hi ha un.

De Tamarit va sortir al reportatge el restaurant Carmen. El porta un noi amb experiència prèvia que va decidir instal·lar-se a Tamarit. Fa una senzilla (pels productes) i complicadíssima (per la elaboració) cuina artesanal. Plats boníssims.

En aquest mateix poble, hi ha la casa rural La Franja, on l'associació de dones Virgen del Patrocinio, són excel·lents cuineres. L'especialitat és l'estofat de vedella, els acompanyaments i els bombons; tot fet amb productes de la comarca.

A Castellonroi hi ha el famós Parador de la carretera, en plena natura, conegut pels bons menjars, especialment cargols i canalons. El tinc pendent de visitar.

A Albelda, tot i que el restaurat l'Aljub va plegar, queda el del bar on es pot menjar si convé. En aquest poble es fa, com es sabut, la festa del tossino, comentat a totes les publicacions. La millor aquest any 2014 a Temps de Franja per J. Espluga, on

L'escola Virgen del Romeral visitant Chelats Sarrate
IES VIRGEN DEL ROMERAL

explica misteris desvetllats i per desvetllar. (Els millors moments gastronòmics recordats són les sarpades que donava als gibrells, d'amagat, provant tots els preparats per diferents embotissos.).

Una iniciativa interessant i de servei a la comarca es fa a Sanui. Menjars a Casa. Una dietista, i el seu entorn, fan menjars per portar a domicili a persones que ho demanen, per dietes especials. També per als menjadors d'entitats. Reparteixen al CRA Sant Esteve, a la Llitera i al Somontano. Això representa un servei molt necessari; i com que es fa dieta personalitzada a persones grans, o amb problemes metabòlics com sobrepès, o malalties, és també un servei sanitari. Nutricionista al servei del usuari, amb control i atenció domiciliaria.

Notes:

1.- El que es refereix a carnisseria Araceli, gelateria Sarrate, restaurant Carmen, Ass. del Patrocinio, els menjars a casa de Sanui, el molí d'Algaió, i la festa del Tossino d'Albelda, surt a un reportatge d'Aragón a la Carta.

2.- Les sopes i farinetes crec que ja no "es porten", només es recorden quan hi anem i de vegades estan aquí. Sempre m'han agradat.

Lo Govern Aragonès rebutja celebrar l'Any Desideri Lombarte

// REDACCIÓ

El passat 17 de març, la consellera d'Educació, Cultura i Esports de la DGA, Dolors Serrat va contestar negativament a la pregunta formulada el passat 10 de febrer per Gregorio Briz de la Chunta Aragonesista sobre si el Govern d'Aragó tenia intenció de commemorar el 25è aniversari de la mort del poeta matarranyenc Desideri Lombarte. Serrat va respondre que "En el moment actual el Govern d'Aragó no té previst la realització de cap programa per a la commemoració del 25è aniversari de la mort del poeta Desideri Lombarte, perquè ha estat un fet, promoure aniversaris de personalitats de les quals la seua rellevància hagi superat l'àmbit no només local o comarcal, sinó el pròpiament aragonès i que hagin arribat a suposar una aportació nacional o internacional, com els primers centenaris de Joaquín Costa, Miguel Servet o Ramón i Cajal".

El text de la pregunta a Dolors Serrat que el diputat del Grup Parlamentari de Chunta Aragonesista a les Corts d'Aragó Gregorio Briz

Gregorio Briz
CORTES DE ARAGÓN

Sánchez va presentar al registre d'aquesta institució, era el següent: "¿Té intenció el Govern aragonès de commemorar el 25è aniversari de la mort del poeta matarranyenc Desideri Lombarte i, en cas afirmatiu, quines accions té previst dur a terme i com?".

En els antecedents justificatius de la Pregunta, el diputat de CHA recordava que aquest 2014 "es compleixen 25 anys de la mort de Desi-

deri Lombarte, un dels escriptors contemporanis més importants de la literatura en català, el poeta matarranyenc per antonomàsia que, a més, va escriure també novel·la i teatre i treballà per la dignitat de la seua llengua, el català, a l'Aragó, com a membre i un dels fundadors de l'Associació Cultural del Matarranya i un dels organitzadors del II Congrés de Llengua Catalana a l'Aragó".

TOT ENSENYANT LES DENTS

La senyora Maria // Ramon Sistac

Alguns dijous faig nit a Barcelona, si l'endemà hi tinc feina a primera hora del matí. Quan hi ha temps i ganes, aprofito el vespre per a traure a passejar la meua soledat, així com fan els bons turistes i feien els viatgers antics, tot prenent-li el pols a la ciutat i observant el captivament d'autòctons i forans. Per bé que em faig el propòsit de conèixer coses noves, la temptació de l'evocació és molt gran i creix amb l'edat, i sovint les meues passes em guien, gairebé inconscientment, cap a una "Ciutat Vella" on em perdo pels racons de la memòria, a la recerca dels records de l'època d'estudiant quan hi feia vida (l'Esteve Betrià sap de què parlo).

Avui, pel laberint de carrers que hi ha a la part menys turística i transitada del barri Gòtic (Regomir, plaça de Sant Just, Reial Acadèmia de Bones Lletres...), he anat a parar davant d'un petit restaurant, modest però acollidor, que he reconegut immediatament com la vella bodega on, d'estudiant de les darreries del batxillerat, anava a fer tertúlia els divendres a la tarda. Devia córrer els primers anys setanta, i érem encara adolescents. El local no tenia nom, però en deïem "ca la senyora Maria", per la mestressa. Hi preníem pitxelles de vi aspre i formatge tendre a daus (més vi aspre que formatge, que anàvem curts d'armilla). La Sra. Maria era una padrina gran,

d'aspecte amable, cabells d'un blanc immaculat i mirada profunda, de blau aquós. Era asturiana i parlava un català elemental però efectiu. Es coneixia de lluny que la vida no li havia estat fàcil, i també que no era pas precisament "adepta al règimen". Nosaltres érem tots xicotots de cabells llargs i cara granelluda, i devíem tindre sobre els setze anys. Encara ens faltava la darrera enforçada, doncs. Un dia, el vi aspre havia fet més via avall del que era recomanable, i parlàvem de xicotes. Fèiem anar tots els tòpics sexistes i masclistes a l'ús, amb veu massa alta, riallades impossibles i expressions al límit de la grolleria. La Sra. Maria ens va sentir. Sense perdre ni un moment ni les maneres ni la correcció, però amb la veu ben ferma i amb tota la convicció, ens va clavar un sermó dels d'ací t'espero. Ens va explicar què era la dignitat de la dona i de retruc la de tots els ésser humans, i la indignitat i manca de respecte dels nostres comentaris. Vam eixir de la bodega capcots, avergonyits. Dubto que cap de nosaltres, en sa vida, haja tornat a fer comentaris d'eixa mena, encara que, de fet, he perdut la pista de tots els contertulians.

Tinc la sensació que vaig aprendre més de la Sra. Maria aquella tarda que durant els cinc anys que vaig estudiar després a la universitat.

Quinze anys de trobades de mags a Tamarit

// J. ESPLUGA TRENC

Quan anàvem a l'Institut de secundària de Tamarit de Llítera, durant la primera meitat dels anys 80 del passat segle, sempre nos sorprenia una curiosa estàtua que hi havia al passeig de l'Hortàs, per allà pel davant de l'ajuntament. Era una espècie de làpida de pedra on hi havien esculpit un home amb una casaca de botons i en una postura estranya, el coll torçat, el cap en angle recte respecte el cos, amb els braços estirats cap al terra, les mans obertes i unes monedes entre els dits. Per naltres allò era una cosa incomprendible i passàvem de llarg sense parar-hi major atenció. Coses rares dels de Tamarit, nos dèiem. La llegenda escrita que l'envoltava encara hi afegia més desconcert: "*Prestidigitador de reyes y rey de los prestidigitadores*". Mai vam trobar ningú capaç d'explicar-nos-ho.

Malgrat les nostres dificultats per entendre-ho, en aquells moments ja sospitàvem que allò devia ser la punta d'un iceberg amagat. L'entrada a algun món desconegut i segurament fascinant. I així era. Era el món d'en Floresces Gili, un tamarità nascut el 1872 i mort el 1944 després d'un periple biogràfic que el va portar per mig món tot practicant el noble art de la màgia (una professió per cert absent entre les opcions que nos donaven els orientadors de l'Institut).

El cas és que uns anys després de les nostres passejades estudiantils, cap a l'any 2000, alguns membres del col·lectiu Pro-Tamarit, una associació local de dinamització cultural, van decidir estirar el fil d'aquella enigmàtica estàtua i van organitzar una trobada de mags. I, efectivament, van descobrir el gran iceberg que s'hi amagava. La cosa va eixir tan bé que es van animar a continuar-ho, amb un creixent impacte públic i mediàtic, fins el punt que enguany ja han celebrat la quinzena edició.

Quinze anys de trobades de mags del país i de tot el món, que acudeixen a Tamarit a fer actuacions pels bars, a escoltar confe-

Javier Plana
al bar Philos
JOSEP ESPLUGA

rències, a compartir confidències, trucs i formes d'organitzar els espectacles, a testar la temperatura del sector i a passar-s'ho d'allò més bé en un ambient tan casolà com cosmopolita. Es tracta d'un autèntic congrés professional de màgia, hàbilment organitzat per a què siga també un esdeveniment públic i popular alhora.

La Trobada Nacional de Mags 'Floresces Gili' ha aconseguit un reconeixement rotund. A part dels actes merament professionals, compta amb una programació oberta, en bona part gratuïta i en espais públics (places, bars, etc.) amb dues gales en recinte tancat per a les tardes del dissabte i diumenge. Enguany la trobada va ser del 7 al 9 de març i va comptar amb l'actuació estel·lar d'Anthony Blake (el diumenge a la tarda), així com amb la gala internacional presentada pel Mag Murphy (el dissabte a la tarda), amb Txema, Nuel, Daniel Ka, Miguel Muñoz i James Garibo, i l'actuació de la Funny Magic Creepy Show (el dissabte a la 1 de la nit). La màgia pels més petits ('menuda màgia') va comptar amb Javi el Mago, Linaje i Patxi; mentre la màgia al carrer amb Magnolo i Miguel Muñoz. A

més, una nodrida representació de mags professionals i amateurs de les més diverses procedències van animar la 'màgia galfa' a altes hores de la matinada pels bars del poble.

L'àrea del passeig de l'Hortàs on hi havia l'enigmàtica estàtua del Gran Floresces (que era el seu nom artístic) ha estat rebatejada amb el nom de 'passeig de la Fama'. Ací cada any s'hi instal·len diverses plaques en homenatge a mags de renom, els quals estampen les seues mans en el motllo de la respectiva placa. La primera es va posar el 2011 i va estar dedicada a Juan Tamariz. Enguany se n'han descobert tres, una dedicada a Norbert Ferré, una altra al mag Aurelio Paviato, i la tercera al Mag Lari.

L'estàtua de Floresces Gili continua allà plantada (bé, arrel la remodelació del passeig la van moure una mica cap a l'esquerra), en aquella postura incòmoda, amb les monedes entre els dits eternament estirats, tan hieràtica i enigmàtica com sempre. Però ara ja sabem que era la porta a un altre món amb el que, gràcies al col·lectiu Pro-Tamarit, finalment hem connectat. Enhorabona als organitzadors.

El Matarranya critica els més de 20 anys d'abandonament de la N-232 a Mont-roig

// EMMA ZAFÓN

La història de la carretera nacional 232 entre el desviament cap a Ràfels i el límit provincial amb Castelló és, possiblement, l'exemple més greu de deixadesa i greuge comparatiu que ha sofert la comarca del Matarranya en els darrers 20 anys. Impulsada a principis dels anys noranta, la carretera que té per objectiu connectar el mar Mediterrani amb el Cantàbric (naix a Vina-ròs i conclou a Santander), continua conservant un traçat construït abans de la Guerra Civil amb nombrosos i perillosos revolts que la converteixen en una de les més perilloses d'Aragó. Tant és així que en els darrers quatre anys hi ha hagut dos perilloses ensulades que han obligat al personal de manteniment de carreteres a fer dos modificats 'in extremis' per evitar incidents.

Davant d'esta situació i de les innumbrables queixes de veïns, empresaris i transportistes, els diversos governs centrals no han fet més que retardar el projecte i entorpir la represa definitiva de les obres. Tot i que el Ministeri de Foment, competent en la carretera, ha disposat de dotació pressupostària per a escometre les obres en els darrers anys, el projecte està actualment paralitzat des de juliol de 2010. Llavors, un desacord entre Foment i l'empresa adjudicatària, Rover Alcisa, va forçar l'abandonament dels treballs que s'estaven realitzant al terme de Mont-roig. Tot sembla que la situació no s'ha superat i no es preveuen novetats a curt termini. "Tenim assumit que no som importants per a ningú", criticava l'alcalde mont-roigí, Óscar Arrufat, fa unes setmanes. El tram abandonat suma 17 kilòmetres de descontent i promeses polítiques incomplertes.

La N-232 al seu pas pel Matarranya va començar amb mal peu. La primera paralització de les obres es remunta a 1993 per problemes econòmics de la que aleshores era empresa adjudicatària, diferent a l'actual. Tot i això, la polèmica més

Els més joves reivindiquen el desenvolupament de la infraestructura
EMMA ZAFÓN

greu es va viure a finals de 1997, quan els propietaris expropiats per a les obres en la part terolenca es van queixar públicament en descobrir que les seues compensacions econòmiques eren inferiors a les dels propietaris de Castelló. El projecte comptava llavors amb 1.500 milions de les antigues pessetes (9 milions d'euros) però el Ministeri de Foment va paralytizar les obres del tram que discorre entre Morella i el límit amb Terol a causa de la polèmica. En 1998, Foment no va pressupostar l'obra. La N-232 va seguir paralitzada una dècada tot i que la promesa de reprendre-la va figurar en totes les campanyes electorals entre 1997 i 2007. I encara hi continua figurant.

En este context, l'acte més rellevant que va posar de manifest la indignació per les dècades d'endarreriment infraestructural fou la mobilització celebrada a Saragossa en 2004 en la que van participar 60.000 persones demanant el desdoblament de la N-232 i la millora de les carreteres a la província. Tres anys després, el juliol de 2007, Foment tornà a adjudicar les obres arran els problemes sorgits amb l'anterior empresa. La inversió global es va xifrar en 47,6 milions d'euros, quantitat de la que ni tan sols s'ha executat el 20%. El retard del projecte no ha impedit que polítics d'un i altre colors s'hagen fotografiat en al-

gun dels punts mont-roigins de la carretera, com van fer els càrrecs socialistes provincials per reivindicar els avanços aconseguits amb l'ex-president José Luis Rodríguez Zapatero.

És cert que en la segona legislatura de l'anterior president es van reprendre els treballs però l'alegria a ca els mont-roigins va durar ben poc. Les obres van començar el 2009 i es van tornar a aturar al juliol de l'any següent. A més a més, durant este període es va enfonsar un tram de la carretera entre Mont-roig i Torredarques que va obligar a establir un desviament provisional i que es va solucionar traçant un perillós revolt que encara es manté avui dia. El més curiós és que, en termes econòmics, el Ministeri de Foment no ha abandonat l'obra totalment. En els darrers anys s'ha pressupostat el projecte amb 150.000 euros el 2011, 419.780 el 2012 i 677.120 el 2013. Les partides no s'han executat, agreujant el malestar que es viu a la comarca del Matarranya entre els empresaris i els veïns afectats. A falta d'un any per als comicis autonòmics i generals, caldrà veure si els càrrecs polítics de les Corts aragoneses i el Congrés dels Diputats no han perdut el cinisme de fer-se fotografies en una carretera nacional que tots al Matarranya donen per abandonada.

Lo Duo Recapte porta l'Any Desideri Lombarte al Baix Cinca i Saragossa

// FELIP BERENGUER

Lo duo Recapte, format per Antoni Bengochea (Calaceit) i Màrio Sasot (Saidí), duran el seu espectacle "Ataüllant el món des del Molinar", dedicat íntegrament a la poesia d'en Desideri Lombarte, a diferents poblacions del Baix Cinca i a la capital aragonesa. Aquests concerts s'integren dins dels actes commemoratius del 25è aniversari de la mort del poeta de Pena-roja (1937-1989) que impulsa i coordina l'Associació Cultural del Matarranya (ASCUMA).

De moment, el duo Recapte, que enguany compleix vint-i-un anys d'existència damunt els escenaris, té previstos tres concerts per a aquesta primavera, a l'espera de concretar altres actuacions a l'estiu i la tardor en altres pobles i comarques d'Aragó i Catalunya.

El primer concert de la gira tindrà lloc a l'antic Cinema Parcerisa de Saidí el dissabte 5 d'abril a les 18,30 hores, dins de les Jornades culturals que durant aquest mes organitzen la regidoria de Cultura de l'Ajuntament amb la col·laboració de les diferents associacions culturals i cívi-ques de la vila.

A la setmana següent, el divendres 11 d'abril a les 22,30 hores, el Duo Recapte actuarà a la biblioteca de Torrent de Cinca, en un concert organitzat per l'Ajuntament de la localitat amb el suport de la Comarca del Baix Cinca.

Finalment, el dimecres 7 de maig,

portaran la poesia de Desideri Lombarte al Teatre del Mercat de Saragossa (Plaça de Santo Domingo) a les 20, 30 hores, gràcies a la bona disposició i afany de col·laboració de la Gerència de la Societat Saragossa Cultural de l'Ajuntament de Saragossa que ha cedit aquest bell escenari. L'entrada tindrà un preu "simbòlic" de 3 euros. En la resta dels concerts de Recapte, l'entrada serà lliure.

"El nostre objectiu, enguany –comenta Màrio Sasot– és col·laborar amb ASCUMA i, junt amb altres grups que porten los textos de l'escriptor pena-rogí en el seu repertori com a Temps al Temps, Turnez&Sesé, etc., contribuir a que la figura i l'obra d'en Desideri ixque definitivament dels límits del Matarranya i sigue finalment conegut a la resta de la Franja, a l'Aragó i a Catalunya".

Totes les facetes i etapes del poeta

L'espectacle "Ataüllant..." del Duo Recapte, que ja ha estat representat a altres llocs anys enrere com la Freixneda, Sabadell, etc., consta d'una breu introducció poètica i musical amb dos poemes: "Les belles paraules" i "La terra besaria", que sintetitzen l'amor a la terra i a

Actuació del Duo Recapte a la Freixneda el 2011

ARXIU

la seua llengua del poeta. Després, ve un primer bloc dedicat a La terra i la natura amb la lectura dramatitzada de "La xica tornada serp", "Tots los colors" i "Joc de paraules". El segon bloc, titulat Existència i ironies de la vida conté poemes narratius com "L'home que no sabia trobar el castell", "Xerraduries", i altres més reflexius com "Sol·licitud", "Llaurem rostolls daurats" i "Lluny de tu".

Un tercer bloc, Retorn a la terra, on el poeta ja sent molt prop la seua mort, inclou els poemes "Timó de flor menuda", "Me n'aniré" i "Deixa'm posar-me davall".

Finalment, un breu epíleg obre una escaleta a l'esperança amb el poema "Quan no quedarà res".

La música (bandúrria i mandolina elèctrica) que acompanya els poemes segueix la línia eclèctica i variada habitual en els concerts d'aquest grup.

DONES

Anna Maria Moix i Meseguer (Barcelona, 1947-2014) // M. Llop

L'Anna Maria Moix fou una escriptora catalana que escrivia en castellà. Va estudiar Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona. Publicà poesia, narrativa, crítica literària, traduccions, articles periodístics... Coneguda com l'única dona representada a l'antologia *Nueve novísimos poetas españoles*, que va incloure Josep Maria Castellet publicat el 1970. Identificada amb el moviment anomenat la Gauche Divine de la Barcelona dels anys 60-70, grup lligat al moviment cinematogràfic denominat Escuela de Barcelona (Félix de Azúa, Terenci Moix, Jaime Gil de Biedma...). Directora de les col·leccions de poesia i relat de l'editorial Plaza & Janés i Bruguera. Del 2006 al 2010 fou directora de l'edi-

torial Bruguera. L'any 1979 guanyà el premi Vizcaya de Poesia amb l'obra *No time for flowers* i l'any 1985 va rebre el premi Ciutat de Barcelona amb *Las virtudes peligrosas* i el 1995 amb *Vals negro*. L'any 2006 va rebre la Creu de Sant Jordi. L'Anna Maria diu que l'escriptora que més l'ha influït és Rosa Chacel amb qui va mantenir correspondència que ha estat publicada. Considerada una persona vital, polifacètica i compromesa amb el feminisme amb sensibilitat d'esquerres. Amiga d'Ana Maria Matute, Esther Tusquets. L'última obra publicada l'any 2011, *Manifiesto personal*, presenta una actitud de perplexitat i indignació sobre el panorama econòmic, polític, social i cultural.

“L'exili també ha tingut coses gratificants”

// JAVIER ORTEGA

Benita Gil, una ginebrosina de 101 anys, mestra republicana, sindicalista i exiliada des del final de la Guerra Civil, va rebre el passat 25 de febrer al seu domicili de Praga l'Ordre d'Isabel la Catòlica al Mèrit Civil.

L'ambaixador espanyol a Praga, Pascual Navarro, va destacar durant el lliurament de la distinció “la lleialtat al compromís amb Espanya, amb les seves arrels, amb l'idioma espanyol, i amb la família i els seus compatriotes” com una constant en la vida de Benita.

Aquesta dona, que el passat mes de gener va complir 101 anys, atresora, sens dubte, una llarga trajectòria com a mestra, traductora i intèrpret, secretària i sindicalista, mare i àvia i, des de 1980, jubilada i observadora crítica de la realitat espanyola.

Benita Gil va néixer el 1913 a La Ginebrosa (Terol). Va ser mestra de professió i va pertànyer a l'Agrupació Provincial de Mestres d'Ensenyament Primari a Saragossa. Durant la Guerra Civil va ensenyar a Alcanyís

(Terol) i Llançà (Girona), i també va residir a Mas de les Mates i Terol.

“Era mestra, i sempre vaig considerar que si em quedava m'haguessin trobat a l'ensenyament”, va assegurar Gil, que va militat al Partit Comunista d'Espanya i es va exiliar a França el gener del 1939, en els compassos finals de la Guerra Civil.

Al país veí es va casar amb Felipe Serrano i va tenir dos fills. Després, en 1951, la família es va traslladar a la llavors Txecoslovàquia comunista, on Benita va treballar vuit anys d'operària a l'empresa tèxtil Vinola.

Un cop instal·lats a Praga a principis dels anys 60, va treballar a la Federació Mundial de Sindicats (FMS), on va exercir com a secretària de la Secció Llatinoamericana durant 17 anys. La seva etapa a la FMS li va resultar especialment gratificant, segons explicava la seva filla Dely, ja que li va permetre col·laborar amb molts sindicats llatinoamericans i amb les llavors il·legals Comissions Obreres espanyoles.

Embaixador espanyol a Praga donant la distinció a Benita Gil
AGÈNCIA EFE

En 1980, Benita i Felipe van tornar a Espanya, però el 1992 van decidir tornar a Praga, per estar més a prop dels seus fills i néts. “L'exili, malgrat totes les dificultats que ens ha imposat, és també gratificant”, va confessar la mestra centenària en rebre la condecoració.

U12

Giorgio Bassani, de Ferrara // Esteve Betrià

El 13 d'abril del 2000 moria a Roma Giorgio Bassani que, encara que nascut a Bolonya el 1916, serà per sempre més l'escriptor de Ferrara, i més en concret de la comunitat hebrea de la ciutat del nord d'Itàlia. De la plèiade d'escriptors italians nascuts en les primeres dècades del segle XX (Elio Vittorini, Carlo Levi, Vasco Pratolini, Carlo Cassola...) Bassani va estar, junt amb Cesare Pavese, el narrador que possiblement més va connectar amb tota una generació de catalans que van (vam) despertar com a lectors al món de la literatura a finals dels anys seixanta i començaments dels setanta.

La lectura que vaig fer, quan tenia setze o disset anys, de la seua novel·la *Dietro la porta* (Darrere la porta) em va impressionar tant que durant anys em vaig abocar a llegir tot allò que estés relacionat amb el mite bassanià de Ferrara. Així que vaig poder veure la pel·lícula de 1971 *Il giardino dei Finzi-Contini* ('El Jardí dels Finzi-Contini') de Vittorio de Sica, film inspirat en la novel·la homònima de Giorgio Bassani publicada el 1962 i que l'havia consagrat com un dels grans escriptors italians de la postguerra europea. La visió d'aquesta pel·lícula em va decebre força —com al propi Giorgio Bassani— i, tot s'ha de dir, d'aleshores ençà vaig anar perdent bona part de l'interès per l'obra del novel·lista de la Romanya. Cal dir que les passions muden amb els temps.

Amb tot, l'admiració que sentia, i en bona mesura encara sen-

to, per la seua obra era tan poderosa que quan en el mes de maig de 1981 el poeta de Ferrara va visitar Barcelona per oferir una lectura dels seus poemes a l'Istituto Italiano di Cultura del passatge de Méndez Vigo de la capital de Catalunya, no vaig poder sinó que assistir-hi, necessitat reforçada perquè la seua obra i la seua figura eren presentades pel doctor José María Valverde, per qui sempre he sentit una admiració encara més gran que la que sentia per Bassani, tot i que, cal afegir, d'un caràcter ben diferent. Ara que hi penso, em fa l'efecte que aquest ha estat l'únic acte públic al qual he assistit amb l'únic propòsit de conèixer, de veure si més no, una persona desconeguda i admirada.

Transcorreguts més de trenta anys de la visita de Giorgio Bassani a Barcelona, no recordo gairebé res en concret d'aquest acte. Tan sols, quan ara passo pel davant del passatge de Méndez Vigo, em ve al cap que aquest és l'indret on vaig veure Giorgio Bassani, i llavors recordo la seua figura menuda i pulcra.

L'estiu del 2000 vaig rellegir (ai las!, ja em ve el temps de les relectures) tot allò que encara conservava de l'obra de Giorgio Bassani, des de *Dietro la porta* fins a *Gli occhiali d'oro* ('Les ulleres d'or'), tot passant per diverses narracions de *Le storie ferraresi* ('Les històries de Ferrara') o *Il romanzo di Ferrara*, i pels fulls ciclostilats amb alguns dels seus poemes que ens van lliurar a l'Istituto Italiano di Cultura un llunyà mes de maig.

Nou diari en català a Ponent

// REDACCIÓ

El passat dilluns 17 de febrer va aparèixer als quioscos el primer número d'*El Matí Independent de Lleida*, el nou diari impulsat i dirigit per l'exdirector de *La Mañana*, Ramon Pedrós, escrit íntegrament en català. El preu del diari és d'1,30 euros, mentre que els diumenges costa 2,30 i inclou la coneguda revista *Interviú*.

Es tracta de la tercera capçalera de pagament amb seu a Lleida, on també s'hi edita *Segre* i *La Mañana*, i la quarta si es té en compte el gratuït *Bon Dia*. La distribució d'*El Matí Independent de Lleida* és la mateixa que la dels altres diaris ponentins: la demarcació de Lleida, bona part de la Franja i la ciutat de Barcelona.

El Matí Independent de Lleida assegura en el seu primer editorial que naix amb l'objectiu de "garantir" el pluralisme informatiu i una "major qualitat participativa i democràtica", com el seu nom indica, sense dependre d'institucions, partits polítics ni grups de pressió.

En el primer editorial, a més, el diari assegurava que la ciutat "no pot acceptar caure sota el domini d'un pensament únic o d'una opinió monopolitzada o mediatitzada per càlculs empresarials o estratègies de partit", en referència al fet que en la nova etapa de *La Mañana* hi hagi com a accionista el propietari de *Segre*.

Amb tot, el nou mitjà assenyala que no ha estat impulsat "contra ningú", sinó "a favor de la llibertat", per "estimular" el debat d'idees i per "defensar els interessos" de la societat lleidatana, els quals consideren estan "sovint desvirtuats sota el pes dels vincles creats des del poder polític i econòmic".

D'altra banda, Pedrós, en la seva primera columna, es qüestiona si a Lleida hi caben tres capçaleres de pagament, "sobretot si les tres es dediquen a repetir les mateixes notícies", i assenyala que el nou diari no vol caure en el joc repetitiu ni els seus periodistes convertir-se en "funcionaris obedients o traductors".

NO SOM D'EIXE MÓN

Més Déjà vu // Francesc Ricart

Sento tornar a emprar aquesta expressió. Sóc conscient que escriuré sobre el mullat. Fa no gaire em referia a l'assignatura pendent que tenim l'associacionisme per captar l'atenció i l'interès del personal a l'hora de convocar-lo a actes o jornades per tractar de llengua, cultura... Aleshores, em servia d'excusa unes paraules de Joan F. Mira en relació a una Jornada a Calceit. Ara em referiré a la resposta gairebé nul·la de persones del territori a la Jornada per la Dignificació lingüística: *Llengua i empatia*. No cal dir (o sí que cal) que els qui convoquem hem d'afinar a l'hora de muntar una proposta per fer-la atractiva, que responga a interessos reals i, és clar, posar-hi mitjans perquè la informació arribi a tanta gent com puguem. Això últim potser no ho hem sabut fer prou, però en temps de tanta xarxa telemàtica em sembla que poca gent de la potencialment concernida pot dir avui que no té la informació pertinent d'un acte. Pel que fa a l'interès intrínsec del programa entenem que el tenia, per això sí que va acudir molta gent –d'enllà de la Franja– que va emplenar la sala i en va gaudir d'allò més.

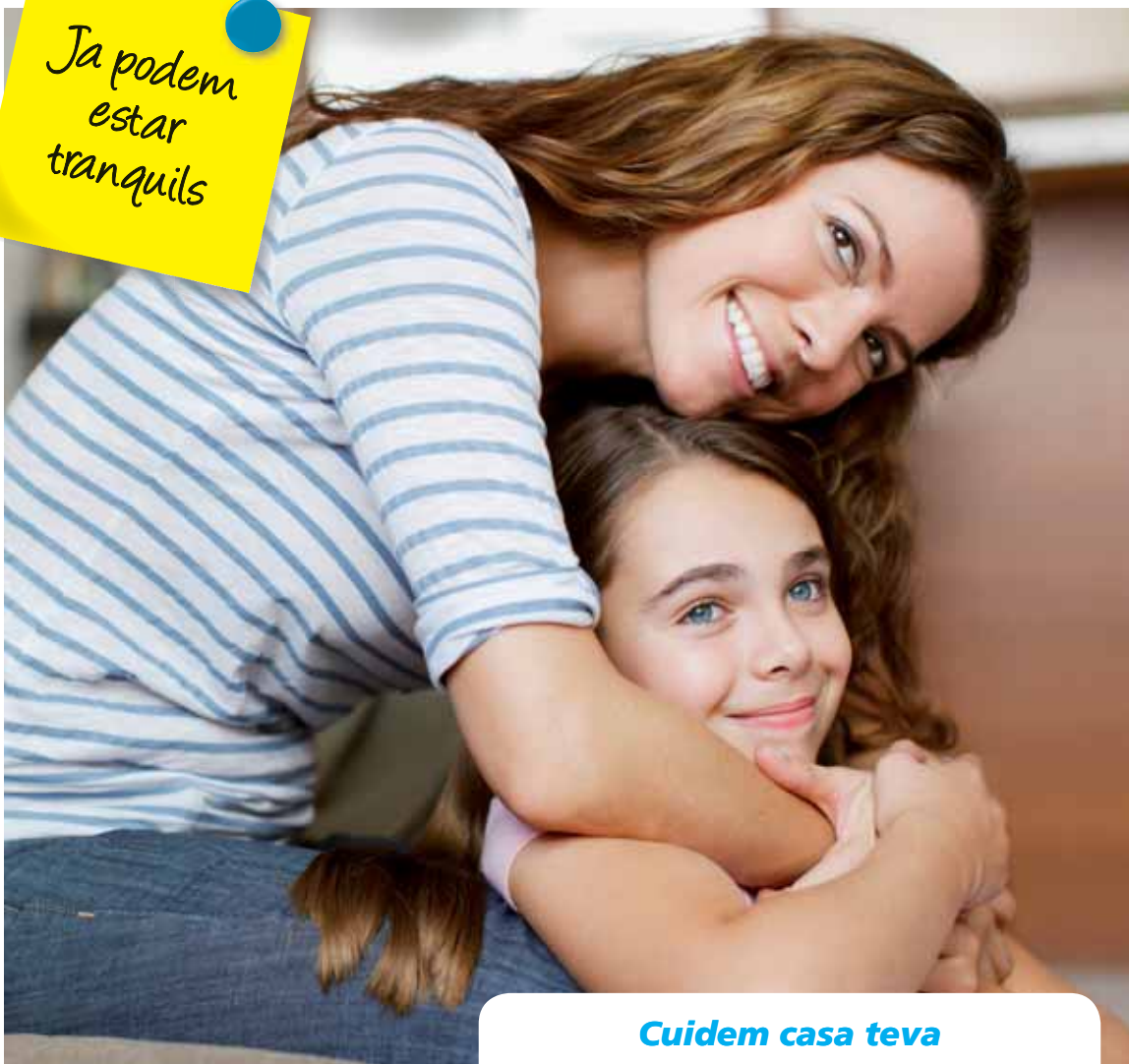
Una part molt important del programa corresponia a una taula redona –*Com n'eixim?*– amb un participant de cada comarca. Va ser dinàmica i contundent alhora en repassar diferents aspectes i denunciar les mancances (per dir-ho finament) del nostre territori. Deixeu que lligue un parell de coses (al meu gust, és clar). Chauvell, el nostre home públic més incombusti-

ble, al programa de Catalunya Ràdio de la Terribas, no fa gaire, amb altres alcaldes de la Franja hi van explicar la peripècia que viuen els nostres pobles a partir de l'episodi sagnant del bateig del català a la Llei de llengües actual del PP-PAR. Al principi del programa, a peu de carrer, una periodista preguntava a transeüants què en sabien, de la Franja? La majoria reconeixia que no en sabia res.

A la Jornada, Laura Borràs, la directora de la Institució de les Lletres Catalanes ens va emocionar a tots amb una conferència en què va evidenciar la necessitat de conèixer per estimar (la seva gran lliçó de l'empatia, de l'acostament). Ho va fer per desmuntar uns universitaris que no llegien poesia perquè, deien, no els interessava. Un desinterès alimentat de desconeixement. Laura Borràs ens va alligonar, de manera emotiva, sobre la importància de conèixer, que és el pas necessari per estimar.

Ací ve allò de lligar un parell de coses, els dos problemes de desconeixement: la Franja no és prou coneguda arreu dels països de l'àmbit català... I nosaltres, amb massa passivitat i desídia, també negligim de conèixer i estimar aquest nostre àmbit cosa que, vull pensar, explica l'absència d'indígenes de Fraga a la Jornada del Palau Montcada, segurament perquè algú ens té posat al caparró que "tot això" no val la pena, com el cas de la poesia i els alumnes de la magnífica Borràs

Ja podem
estar
tranquils

Cuidem casa teva

Tu ets l'Estrella

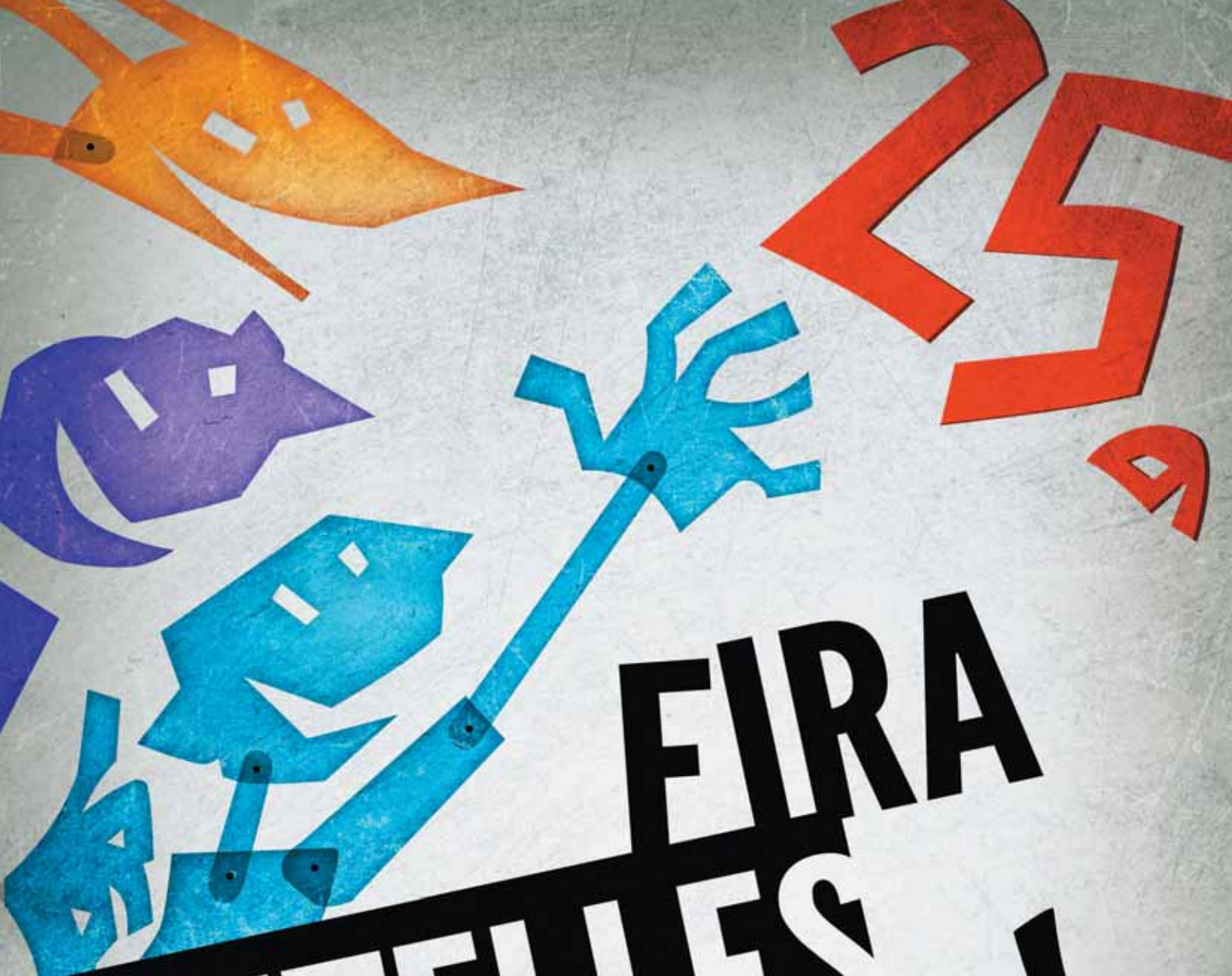
A "la Caixa" volem estar al teu costat per ajudar-te a protegir la casa i els qui més estimes. Per això, t'ofereim una àmplia gamma d'assegurances perquè puguis estar tranquil. A més, amb el **Pack multiAssegurances** podràs agrupar les assegurances i pagar-les mes a mes sense cap cost addicional.¹

I ara, si contractes les assegurances abans del 28 de febrer, et podràs emportar fins a 1.000 € en una **Tarjeta Regal**. Informa-te'n a l'oficina que tinguis més a prop o a www.laCaixa.es

1. El pagament mensual de les assegurances sense cap cost addicional per fraccionament és un avantatge inclòs en el Pack multiAssegurances. La possibilitat de contractar el Pack multiAssegurances està subjecta als criteris de risc de l'entitat asseguradora corresponent i a les condicions de contractació del Pack multiAssegurances. Consulta les condicions de contractació i les assegurances que es poden incloure en el Pack multiAssegurances. 2. Promoció vàlida per a persones físiques que contractin i paguin polisses noves de les assegurances incloses en la campanya, del 2-1-2014 al 28-2-2014 o fins que s'exhaureixin les existències de les Targetes Regal (40.000 unitats). Les assegurances han de complir els requisits i l'import mínim de prima que s'indiquen a la carta de compromís que, si és el cas, es lliuri. L'import de la promoció s'abona en una Tarjeta Regal i es calcula en funció del nombre d'assegurances contractades o del nombre d'assegurats inclosos (segons el producte contractat) que compleixin les condicions de la campanya, de si es té contractat un Pack multiAssegurances (abans o durant el període de campanya) i de la pertinença als programes inclosos en la campanya. L'import màxim que es pot lliurar per tarjeta i NIF és de 1.000 € per als clients que formin part d'algun dels programes inclosos en la campanya i tinguin contractat i vigent el Pack multiAssegurances. Promoció subjecta a la fiscalitat vigent i a les condicions d'aquesta promoció, que es pot consultar a l'oficina o a www.laCaixa.es. Assegurances de vida de VidaCaixa, SA d'Assegurances i Reassegurances. Assegurances no de vida de SegurCaixa Adeslas, SA d'Assegurances i Reassegurances. CaixaBank, SA, operador de bancassegurances exclusiu de VidaCaixa, SA d'Assegurances i Reassegurances, i autoritzat de SegurCaixa Adeslas, SA d'Assegurances i Reassegurances, inscrit en el Registre de Mediadors de la DGAFP amb el codi C0611A08663619. NRI: 821-2014/9681

24 seleccions, 80 partits,
totes les estrelles del bàsquet mundial

de **TITELLES**
de **LLEIDA**

2, 3 i 4 de
maig de 2014
www.firatitelles.com

